

Selvitys kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessiin liittyvästä viittomistosta – raportti selvityksen teosta

Tilaaaja: oikeusministeriö

Asia: VN/5563/2025

Selvityksen tekijä: viittomakielten kielineuvonta, Kuurojen Liitto ry

1. Johdanto

Kuurojen Liiton kielineuvontatiimi haluaa ensinnäkin kiittää oikeusministeriötä luottamuksenosoituksesta ja arvostuksesta tiimin osaamista kohtaan, kun ministeriö päätti tilata siltä tämän kokonaisuuden. Työn aikataulu oli tiukka, ja kiitämme myös määräpäivän siirrosta elokuun loppuun. Ilman sitä emme olisi saaneet tätä haasteellista kokonaisuutta valmiiksi. Työ aloitettiin maaliskuun puolivälissä 2025.

Tuotettavan kieliaiaineiston näkökulmaksi rajattiin se, *kuinka viittomakieliset ilmaisevat kokemaansa sortoa ja loukkauksia sekä niihin liittyviä vaikeita tunteita*. Työskentely oli vahvasti viittomakielivetoista ja esimerkiksi suomen- ja ruotsinkieliset sanalistat jätettiin työmenetelmien ulkopuolelle. Kieliaiainestoa tuotettiin tasavertaisesti sekä suomalaisesta että suomenruotsalaisesta viittomakielestä.

Aihe on sisällöllisesti laaja ja tapahtuneet asiat myös sijoittuvat hyvin pitkälle ajalle, 1800-luvun lopulta nykypäivään saakka. Eri aikoina eläneillä kuuroilla on hyvinkin erilaisia kokemuksia, ja koska emme selvitystä tehdessä halunneet (ja mitä oikeusministeriö myös pyysi) lisätä yhteisön väsymystä käsitellä tapahtuneita vaikeita asioita, kieliasiantuntijajoukkoomme ei tullut mukaan juurikaan vanhimman sukupolven edustajia. Paikkasimme tätä puutetta kuitenkin poimimalla esimerkkejä video-ohjelmista, joilla nimenomaan vanhempi sukupolvi kertoi vaikeista kokemuksistaan. Myös osalla työpajoihin osallistuneista oli kuurot vanhemmat ja he kertoivat jonkin verran vanhempiensakin kokemuksista.

SVK = suomalainen viittomakieli

SRVK = suomenruotsalainen viittomakieli

2. Kuurojen Liiton työryhmä

Kuurojen Liiton viittomakieli- ja vaikuttamistyön johtaja Kaisa Alanne hoiti selvitykseen liittyvät hallinnolliset asiat, ja toimi yhdessä työpajassa SVK-ryhmän vetäjänä. Selvityksen sisältötyöstä vastasi liiton kielineuvontatiimi: Päivi Mäntylä, Janne Kankkonen, Leena Savolainen ja Jenny Derghokasian.

3. Työpajat työelämän asiantuntijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa

Huhti-toukokuussa järjestettiin kolme työpajaa (noin 3 tuntia/paja). Pajat olivat hybridimuotoisia, mutta lähes kaikki osallistuivat fyysisesti paikan päällä. Osallistujiksi pyrimme löytämään henkilöitä, joilla olisi mahdollisimman erilaisia taustoja, ja lyhyellä varoitusajalla koostetun ryhmän kokoonpano olikin lopulta varsin onnistunut. Siinä oli kaiken kaikkiaan 14 henkilöä: 12 kuuroa, 2 codaa, kielitaustaltaan 5 SRVK:n ja 9 SVK:n käyttäjää, iältään 26–75-vuotiaita (enemmistö 40–60-vuotiaita), 3

miestä ja 11 naista. Työ-/ammattitaustaltaan he edustivat kirkon työtä, sairaanhoitoa, tulkkausta, kääntämistä, mielenterveystyötä, viittomakielityötä, yhdistystoimintaa, nuorisotyötä, vanhustyötä, viittomakielen opetusta ja kuurosokeita. Osa toi työryhmään erityisesti omat henkilökohtaiset kokemuksensa elämästään kuurona (kokemusasiantuntijuus). Pajoihin osallistuneiden asiantuntijoiden määrät olivat:

paja I: SVK: 4, SRVK: 2; paja II: SVK: 4, SRVK: 3; paja III: SVK: 8, SRVK: 4

Työpajat alkoivat ja päättyivät yhteiseen keskusteluun, mutta suurin osa ajasta työskenneltiin jakautuneena SVK- ja SRVK-ryhmiksi. Pajat nauhoitettiin, ja nauhoitukset hävitetään sen jälkeen, kun niistä on poimittu kaikki esimerkit talteen (katseluoikeudet vain kielineuvontatiimillä). Valmistimme työpajoihin osallistuville etukäteisaineistoa suomeksi, ruotsiksi ja molemmilla viittomakielillä (ks. liite). Teimme myös viitotut tiivistelmät pajoista 1 ja 2, jotta osallistujat pystyivät hahmottamaan, millaisia asioita oli jo käsitelty.

Koimme, että työpajoihin syntyi luottavainen tunnelma ja turvallinen tila, jossa osallistujat pystyivät kertomaan avoimesti sekä omista henkilökohtaisista kokemuksistaan että lähipiirissään toisille henkilöille tapahtuneesta. SVK- ja SRVK-ryhmien pajatyöskentelyn dynamiikassa oli jonkin verran eroa. Tämä johtui pääasiassa SVK:n ja SRVK:n käyttäjäjoukon kokoerosta (3000 vs. 100 henkilöä) ja myös erosta pajoihin osallistuneiden lukumäärässä. SRVK-ryhmässä kielineuvonnan edustaja kannatteli keskustelua ja ehdotti aihepiirejä enemmän kuin SVK-ryhmässä.

4. Viittomien ja tarinoiden valinta

Vaikeisiin kokemuksiin liittyviä viittomia ja viitottuja tarinoita poimittiin työpajojen nauhoitteista (noin 80 %) ja aineistoa täydennettiin poiminnoilla menneitä vääryyksiä käsittelevistä viittomakielisistä ohjelmista (20 %). Kaikki esimerkit poimittiin suoraan omakielisestä keskustelusta tai ohjelmasta. Yhtään esimerkkiä ei siis lainattu toiselta viittomakieleltä. "Poiminta" tehtiin raakakuvaamalla otokset eli viittomalla ne videolle jatkokäsittelyä ja puhtaaksikuvausta varten.

Tavoitteena oli tuottaa kieliaineistoa, jossa näkyisi mahdollisimman autenttista vaikeiden kokemusten ja tunteiden ilmaisua. Tajusimme kuitenkin nopeasti, että jos matkimme viittojaa, hänet voidaan tunnistaa videolta. Käytännössä olikin välillä todella haastavaa muuttaa viittomista siten, ettei henkilöä voi tunnistaa mutta että samalla onnistuisimme tuomaan esille hänen käyttämänsä tavat ilmaista tapahtunutta ja siihen liittyviä vaikeita tunteita.

5. Kuvaukset ja editointi

Lopullinen julkaistava aineisto kuvattiin kesäkuussa. Studiossa molemmilla viittomakielillä oli oma äidinkielen tukihenkilönsä antamassa palautetta ja tukea viittojalle. Kun kuvattua aineistoa ryhdyttiin toimittamaan sanakirja-artikkeleiksi, huomattiin virheitä ja puutteita. Niitä korjattiin uusintakuvauksissa elokuussa. Videoiden editoinnista vastasi kielineuvontatiimi.

6. Toimitus Suvi-artikkeleiksi

Julkaisualustaksi valitsimme Suvi-sanakirjan. Pääsyitä tähän oli sen helppo löydettävyyys, käyttöliittymän tarjoama valmis tekninen ratkaisu ja sivuston pysyväluonteinen ylläpito. Jonkin verran jouduimme kuitenkin venyttämään Suvin toimitusperiaatteita:

- Selvityksen viittomien perusmuoto ei aina ole neutraali, vaan sen sijaan on voitu tuottaa muoto, jolla ilmaistaan mm. tekemiseen tai kokemiseen liittyvää kipua, pahaa oloa, vihaa ja ahdistusta tai sitä, kehen tekeminen kohdistuu.
- Suomen- ja ruotsinkielisissä sanavastineissa keskityttiin keskeisimpiin ja useimmin käytettyihin sanoihin, ja osa viittomalla olevista merkityksistä on voitu jättää pois. Kyseessä ei ole sanakirja-artikkeli, joka kertoo kaiken kyseisestä viittomasta, vaan artikkeli, joka kertoo kyseisen viittoman käytöstä liittyen vääryyksien kokemiseen.
- Osasta nyt julkaistavia viittomia on jo olemassa viittoma-artikkeli Suvissa (SVK 14, SRVK 2). Emme voineet kuitenkaan käyttää niitä, koska niiden sisältö oli usein ristiriidassa totuus- ja sovintoaihepiirin kanssa: niissä voi olla vääränlaisia suomen-/ruotsinkielisiä sanavastineita ja esimerkkilauseita (esim. SVK-artikkeli [932](#), jota voi verrata totuus- ja sovintoartikkeliin 5785 'hölmö').
- Selvityksessä syntynyt SVK:n aineisto sijoitettiin viittomaluettelon *Totuus- ja sovintoprosessi* aliluetteloon *Vääryyksiin liittyvät kokemukset*. SRVK:n aineisto sijoitettiin vastaavasti viittomaluettelon *Sannings- och försoningsprocessen* aliluetteloon *Erfarenheter av kränkningar*. (Ks. kuvat 1 ja 2)

Viittomaluettelot

Valitse luettelo ☐ Sanat ☐ Artikkelit

✓ Valitse luettelo

- Kaikki 5496
- Tukiviittomat 1
- Yleisviittomisto 1975
- Vuonna 2025 julkaistut 147
- Vuonna 2024 julkaistut 101
- Vuonna 2023 julkaistut 149
- Sormiaakkoset 31
- Totuus- ja sovintoprosessi 65
- Keskeisiä käsitteitä 9
- Vääryyksiin liittyvät kokemukset 56**
- Ajoneuvot 5

Teckenförteckningar

✓ Välj förteckning

- Alla 915
- År 2025 publicerade 75
- År 2024 publicerade 91
- Sannings- och försoningsprocessen 77
- Centrala begrepp 10
- Erfarenheter av kränkningar 67**
- Alfabetet 31

Kuvat 1 ja 2. Näkymä viittomaluetteloon SVK:n ja SRVK:n Suvi-sanakirjassa. Sinisenä näkyvät luettelot ovat ne, joihin selvityksessä tuotettu aineisto on sijoitettu.

Selvitystä koskevassa tarjouksessaan Kuurojen Liitto sitoutui tuottamaan molemmilla viittomakielillä 50 viittomaa ja 50 esimerkkitarinaa. Taulukosta käy ilmi 31.8.2025 mennessä tuotetun aineiston lukumäärät. Esimerkkitarinoiden tuottaminen oli luonnollisestikin aikaavievempää kuin viittomien, ja niinpä poimimme joistakin esimerkeistä toisenkin viittoman (eli samaa esimerkkiä käytettiin kahdessa artikkelissa) – tarinoissa oli usein monta viittomaa, jotka voisi nostaa artikkelin hakuviittomaksi. SVK:n osalta neljässä artikkelissa jotakin videota pitää vielä korjata. Teemme korjaukset syyskuussa ja sitten julkaisemme artikkelit. SRVK:n aineistoon jäi nyt 15 artikkelia, joissa on vielä korjattavaa. Myös niistä syntyy korjaamisen jälkeen lisää artikkeleita, jotka on niin ikään tarkoitus julkaista syksyn aikana.

	Sanakirja-artikkeleita	Viittomia	Viittoman variantteja	Esimerkkitarinoita	korjattavat artikkelit (ei julkaista 11.9.25)
SVK	56	60	8	47 samaa tarinaa käytetään esimerkkinä kahdessa eri viittoma-artikkelissa: 10 tarinaa	4
SRVK	67	72	21	53 samaa tarinaa käytetään esimerkkinä - kahdessa eri artikkelissa: 17 tarinaa - neljässä eri artikkelissa: 1 tarina	15

Taulukko. Viittoma-artikkelien, viittomien ja viitottujen esimerkkitarinoiden lukumäärät (tilanne 31.8.2025).

Suvi SUOMEN VIITTOMAKIELTEN KÄYTTÖOHJEKIRJA
Etusivu | Viittomakieli | Suomi | Viittomaluetelot | Aakkoset

10/10 Artikkelit 5767 Suunta SVK-S

1/1 pisto sydämessä, kipu sydämessä, tuska sydämessä
Esimerkkilauseet
Kipeät asiat ovat kuin polttomerkki sydämessäni. Muistan ne ikuisesti.

Kopioi videon URL-osoite

Artikkeli kuuluu viittomalueteloihin: Vuonna 2025 julkaistut

Tämä Suvi-artikkeli on tuotettu vuonna 2025 osana oikeusministeriön tilaamaa selvitystä, joka koski kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessiin liittyvää viittomistoa. Työssä keskityttiin siihen, kuinka viittomakieliset ilmaisevat kokemaansa sortoa ja loukkauksia sekä niihin liittyviä vaikeita tunteita.

Suvi SUOMEN VIITTOMAKIELTEN KÄYTTÖOHJEKIRJA
Startsida | Finlandssvenskt teckenspråk | Svenska/finska | Tecken

11/11 Artikel 4234 Riktning fsv. tsp.-sv./fi.

1/1 etsa sig fast i minnet, komma ihåg kommentar
Exempelmeningar
Min lärare sa till mig: "Du kommer aldrig att lära dig!". Den kommentaren har etsat sig fast i minnet och jag påminns varje gång jag försöker lära mig något.

Kopiera videons URL-adress

Artikeln hör till teckenförteckningarna:

Den här Suvi-artikeln är producerad 2025 som en del av en utredning av tecken och uttryck relaterade till dövas och teckenspråkigas sannings- och försoningsprocess. Utredningen är beställd av justitieministeriet. Under arbetet fokuserade vi på hur teckenspråkiga uttrycker erfarenheter av förtryck och kränkningar, samt svåra känslor i samband med dessa.

Kuvat 3 ja 4. Esimerkki selvityksessä laaditusta viittoma-artikkelista suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen Suvi-sivustolla (<https://suvi.viittomat.net>, <https://suvi.teckensprak.net>).

Asiat ovat monitahoisempia kuin ensi-istumalta ehkä ajatellaan. Muun muassa siitä syystä, ettei kuuroilla oppilailla ja heidän kuulevilla opettajillaan ole useinkaan ollut yhteistä kieltä (tai se on riittänyt vain hyvin pinnalliseen kommunikointiin), lapset ovat voineet jäädä täysin yksin pärjäämään keskinäisten riitojensa ja kiusaamisen kanssa. Nämä kokemukset voivat heijastua myös kuurojen aikuiselämään ja ihmissuhteisiin esimerkiksi vaikeutena selvitellä ristiriitatilanteita. Osa kuuroista ei eri syistä koe enää esimerkiksi olevansa tervetullut kuurojen yhdistykselle tai muusta syystä ei koe voivansa käydä siellä, ja tämä on heistä useille kipeä ja vaikea asia. Riidat ja syrjintä yhteisön sisällä ja niistä syntyneet kaunat nousivat esille työpajoissa ja teimme esimerkkitarinoita myös niistä.

Kun selvityksen tuloksena syntynyt aineisto on 11.9. 2025 julkaistu, laitamme Suvi-sanakirjan Info-sivulle lyhyen kuvauksen siitä, että tämä aineisto on syntynyt oikeusministeriön tilaustyönä, ja että mukana oli 14 kokemus- tai työelämän asiantuntijaa, jotka käyttävät SVK:ta tai SRVK:ta äidinkielenään.

7. Lopuksi

Selvitystä varten läpikäytyjen viittomakielisten ohjelmien läpikäynti, työpajojen keskustelut ja erityisesti näistä poimittujen esimerkkitarinoiden viittominen oli ajoittain henkisesti raskasta varsinkin kielineuvontatiimin kuuroille työntekijöille. Asioista voitiin kuitenkin onneksi jutella tiimin kesken, mikä helpotti oloa.

Sanakirjatyypin aineiston tekeminen vie aikaa. Lopputulos voi näyttää yksinkertaiselta, mutta todellisuudessa tietyn viittoma- tai sana-artikkelin teko on voinut vaatia paljon työtä. Viittomakielisen aineiston tuottamista hidastaa myös se, että kaikki kieliaineisto kuvataan videoiksi. Pienikin viittomisessa tehty virhe voi johtaa koko videon uudelleen kuvaamiseen, ja silloin pitää olla tarkkana, ettei tee jotakin uutta virhettä. Uutta studioaikaa voi myös joutua odottamaan päiviä tai jopa viikkoja. Kielineuvontatiimi sai juuri ja juuri valmiiksi nyt luovutettavan kokonaisuuden. Työhön käytettäväksi arvioitu tuntimäärä ylittyi kuitenkin merkittävästi. Aikaikkunan lyhyys puolestaan johti siihen, ettemme onnistuneet hankkimaan mediatyötä suunnitellusti tiimin ulkopuolelta, vaan kaikki editointi sekä elokuun korjauskuvaukset editointeineen tehtiin kielineuvontatiimin toimesta.

Nyt Suvi-sanakirjaan luotuja artikkeleita voidaan täydentää myöhemmin esimerkiksi viittoman perusmuodon varianteilla, uusilla tarinoilla ja mahdollisia virheitä voidaan korjata. Videot on julkaistu Creative Commons -lisenssillä BY-NC-SA (Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.fi>). Videoita voi pyytää liiton kielineuvontatiimiltä myös tiedostoina, jos niitä haluaa käyttää esimerkiksi osana jotakin toista ei-kaupallista julkaisua.